

mos kiállítást rendezett saját készítésű fotóiból, amelyek nagy értéket képviselnek a Tapolcai Városi Múzeumban. Javaslattevője, szervezője volt annak, hogy a legendás emlékü Gyulaffy László csobánci várkapitánynak szobra álljon Gyulafirátóton és Gyulakeszin. Ő kezdeményezte, hogy a Tihanyi-félsziget után a Szent György-hegy is tájvédelmi körzetté váljon. Haláláig dolgozott azon, hogy Tapolcán emlékmúzeuma legyen Batsányi Jánosnak. Erzsi néni élete végéig fáradhatatlanul dolgozott, gyűjtötte, rendszerezte a jelen, kutatta a múlt eseményeit. Tapolcán és a környéken nehéz elképzelni olyan kulturális rendezvényt, ahol ne jelent volna meg fényképezőgéppel a kezében. De a város és térsége helytörténetével kapcsolatban sem igazán lehetett olyan kérdést feltenni a nyugalmazott tanárnőnek, amelyre ne tudott volna a választ adni.

Elhivatottan és nagy szakmai igényességgel követte nyomon nem csak az általa tisztelt és nagyra becsült személyek és családok, de az általuk hátrahagyott iratok sorsát is. Helyismerete és személyes kapcsolatai olyan források felkutatását és levéltárba mentését tette lehetővé, amelyek biztos pusztulásnak voltak kitéve. Így került levéltárba a tapolcai Kocsor István és családjának irathagyatéka,⁴ a lesencetomaji Molnár Károly és a velük rokon Hári Dezső molnárok családi iratai és a velük szomszédos Handleri, Hári- és Sztítás-malmok átlamosítására és ellenőrzésére vonatkozó dokumentumok az 1890-es évektől 1974-ig.⁵ Neki köszönhetjük Csanda Elek tapolcai kertészmérnök iratainak megmentését.⁶ A *Tapolcai Életrajzok* kiadványsorozatának kéziratjai és a hozzá gyűjtött források is a Veszprém Megyei Levéltár gyűjteményét gazdagítják.⁷

Erzsi néni még betegen is a közösségért élt és dolgozott, s már mozgásában erősen korlátozva is csak a városért akart tenni – ahogy mindig. Önzetlen volt, aki mindig csak adott és adott. Életműve halála után is szolgálni fogja városát és a térségét.

Márkusné Vörös Hajnalka

Bosnyák Sándor

(1934–2020)

A jeles néprajzi gyűjtő és folklórkutató, Bosnyák Sándor 1934. szeptember 4-én született a nyugat-bácskai Bezdánban.* Ősei vállalkozó kedvű, talpraesett, nemegyszer száz holdnál is nagyobb területen gazdálkodó földművesek. Édesapja Bosnyák Sándor, édesanyja Kedves Mária volt. Általános és középiskolai elvégzése után 1955-ben szerzett könyvtárosi oklevelet az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolán.

Kezdetben vidéken helyezkedett el. A Baranya Megyei Könyvtárban dolgozva egyik mentora a Pécsi Egyetemi Könyvtárból 1956-ban nyugdíjba vonult Várkonyi Nándor –

4 MNL VeML XIII.103: A Kocsor család (Tapolca) iratai 1961–1979. Kocsor István és családja 18 éven át küzdött földjeik elvétele és térszervezés ellen, sikertelenül.

5 MNL VeML XIII.104: Molnár Károly és családja (Lesencetomaj) iratai, 1890–1974.

6 MNL VeML XIV.101: Csanda Elek tapolcai mezőgazdász iratai, 1970–1985.

7 MNL VeML XV.54: Tapolca környéki vonatkozású iratok gyűjteménye, 1885–1934.

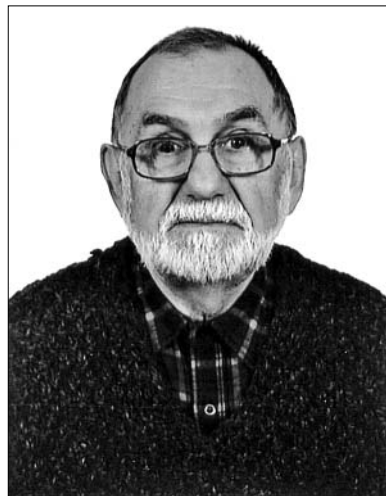
* Szeretnék köszönetet mondani Bosnyák Sándorné Szelényi Katalinnak a megemlékezés megírásához nyújtott segítségéért!

Hamvas Béla és Kodolányi János mellett a két világháború közötti meghatározó szellemi triumvirátus tagja – volt, aki segítette önművelésében. Pécsváradról könyvtári buszokkal járták Baranya kistelepüléseit, ez indította a néprajzi gyűjtés irányába. Mohácsról került a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba, a 6. Fiókkönyvtár vezetőjének helyetteseként. Hamarosan úgynevezett „repülő” lett, azaz, ha a kiterjedt fiókkönyvtár-hálózatban valahol a vezetőt kellett helyettesíteni, odament: hol itt, hol pedig ott segített a nyomtatott kultúrát eljuttatni az olvasóközönséghez. Így ismerte meg kolléganőjét, Szelényi Katalint (1943), akit egyházilag 1965. december 24-én vett feleségül, és akivel ezután ötvenöt esztendeig éltek együtt. Frigyükből három gyermek, Viola Mária (1966), Árpád Sándor (1968) és Orsolya Katalin (1973) született.

A nyugdíjazásáig könyvtárosként és népművelőként dolgozó Bosnyák Sándor – amint Hoppál Mihály írja – „az egyik legszorgalmasabb hiedelemmonda-, legenda-, történetimonda-gyűjtő”, aki „a saját pénzén bejárta lényegében a teljes magyar nyelvterületet”, lejegyzett „szövegeit gyakran idézik olyan kutatók, akik alig jártak a »nép« között, alig gyűjtöttek”, azonban „egy kicsit mindig a szakma perifériáján élt, mert nem kapott állást a néprajztudomány sáncain belül, amit tulajdonképpen megérdemelt volna, hiszen szorgalma és az általa gyűjtött anyag minősége ezt indokolta tette volna” (Magyar Szemle XX/9–10: 63–75.). A napjainkban formálódó digitális Magyar Néphit Archívumban Bosnyák Sándor gyűjtéseiből jelenleg 3390 tétel szerepel, ettől nagyobb mennyiségű néphit-adatra itt csak két akadémiai kutató, Diószegi Vilmos és Pócs Éva neve kapcsán bukkanhatunk.

Érdeklődő és empatikus ember lévén ugyanis mindenkor és mindenhol megtalálta a „gyűjtési szituációt”, a gyimesi csángó telepeken, a Kárpátokon túl, vagy a Tolnába, Baranyába szakadt moldvai magyarok, bukovinai székelyek körében éppúgy, mint a budapesti Almássy Téri Szabadidőközpont táncházának ruhatárában, magnóval, tollal és jegyzetfüzettel üldögélve a viseleti darabokat, hímzéseket áruló kalotaszegi, széki asszonyok között. Egy évig a nagykőrösi könyvtárat igazgatta, majd jó három esztendeig (1977–79) Szentendrén a Pest Megyei Könyvtár olvasószolgálatának vezetője volt, 1980 októberétől pedig már az Almássy téren dolgozott művészeti előadóként. Itt, a táncházakon, koncerteken, előadóesteken, filmklubokon túl a népművészet és a képzőművészet kapcsolatát bemutató kiállításokat rendezett, képzőművészekkel, építészekkel, költőkkel, irodalom-, művészet- és zenetörténészekkel, néprajzkutatókkal, antropológusokkal, pszichológusokkal készített riportjai jelentek meg folyóiratokban, illetve könyvekben, mint például *A néphagyomány vonzásában* (1985), illetve *Hagyomány és művelődés* (1989). Almássy téri állását 1993 decemberében bekövetkezett nyugdíjazásáig töltötte be.

Polgári foglalkozása melletti szabadidejében az ötvenes évek végétől kezdve súlyos kötetekre való, ritka és igen értékes folklórszöveget rögzített; a magyar néphit, a hiedelem- és történeti mondák terén – Magyar Zoltánon kívül – neki van a legnagyobb gyűjteménye. De sok más egyebet is gyűjtött: foglalkozott a népi gyógyászattal, betyármondákkal, hajósok, komposok, gátmunkások, bányászok meséivel és elbeszéléseivel, szakrális építészeti emlé-

Bosnyák Sándor

keinkkel, koronázási jelvényeink esetleges népviseleti párhuzamaival és tengernyi egyéb dologgal. Az elsők között rögzített archaikus népi imádságokat, de gyűjtött ráolvasókat is. Előbbiekkel először Erdélyi Zsuzsanna *Hegyet hágék...* kötetében találkozhatunk (1974, 163.; 1976, 503–508.), később ő maga is közzétette belőlük. A *Folklór Archívumban* például hatvannégy moldvai, gyimesi és bukovinai népi imádságot hozott (1980, 205–212.; 1982, 72–73., 140–150.; 1984, 116–123.), de az *Örökség* hasábjain is olvashatunk tíz gyimesi és moldvai imaszöveget (1992/1: 9–10.), a *Magyar Bibliában* (2001) pedig ötvenkét népi imát tett közzé a magyarlakta vidékekről (2001, 101–114.). Ráolvasógyűjtéseinek kiterjedt voltára, saját közlésein túl (pl. *Folklór Archívum* 1980, 1982, 1984: 122 szöveg) az is rávilágít, hogy Pócs Éva *Ráolvasások* című nagy korpuszának (2014) bibliográfiájában Bosnyák Sándor hét dolgozatával, könyvével szerepel, s a neve százharmincnál is több ráolvasó szöveg kapcsán bukkan fel a kötet jegyzeteiben. Pedig, amint *Nyiss kaput, angyal!* című könyvében (2001, 10.) Tánczos Vilmos megjegyzi, a Bosnyák Sándor gyűjtésében szereplő, a műfaj adatbázisának fontos részét képező archaikus népi imádságok – és éppúgy a ráolvasók is – szinte csak „melléktermékek”: lenyűgöző bőségu adattáraiba ilyen szövegeket is felvett. Gyűjtéseinek jelentős része mindmáig kiadatlan, kéziratos hagyatéká több ezer oldalra rúg.

Néprajzzal, folklorisztikával foglalkozó kortársai közül szorosabb kapcsolatban állt – többek között – Domokos Pál Péterrel, Erdélyi Zsuzsannával, Falvai Károllyal, Grynaeus Tamással, Halász Péterrel, Hoppál Mihállyal, Kallós Zoltánnal, Kovács Ágnessel, Kriza Ildikóval, Lükő Gáborral, Nagy Ilonával, Oláh Andorral, Polner Zoltánnal, Szemerkenyi Ágnessel, Szócs Istvánnal, a fiatalabb generációból Harangozó Imrével, Huszár Andreával, Magyar Zoltánnal, Takács Györggyel, Virt Istvánnal. Érdeklődése különösen az emberi élet végpontjai (születés és halál), az ősi magyar hitvilág néhol mindmáig eleven emlékei, a „pogányság” és kereszténység határvidéke, valamint az *isteni* felcsigázó és rémítő való-sága iránt volt felfokozott, ám gyakorlatilag szinte minden érdekelte. Súlyos betegségeken, műtéteken túl sem csökkent a tudásvágya, nem vesztette el kutatói ösztönét és kedvét: röviddel halála előtt az újonnan felfedezett exobolygóról kért levélben információt egy űr-kutatótól.

A moldvai csángó magyarok körében gyűjtött mondáit már 1968-ban közölte a *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*. Az *Ethnographia* 1969/3-as számában a csángók, székelyek és palócok között hallott dualisztikus jellegű teremtésmondákat tett közzé. 1973-ban, jó évtizednyi moldvai, gyimesi, dévai, bukovinai gyűjtése alapján a hagyományos naptisz-teletet mutatta be az *Ethnographiában*. Az újvidéki *Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeiben* szülőfaluja, Bezdán néphitéhez közzétett adatokat 1973-ban. Ehhez későbbi dolgozatai is kapcsolódtak (1987, 1990), amelyek a falu néphitének a Bosnyák nemzetség emlékei között élő elemeit ismertették. „Az utód a nemzetség hiedelmeinek összegyűjtésével tiszteleg a bezdáni »fenéknélküli« mocsaras tájat megszelídítő, farkasokat űző, nap felé imádkozó földműves ősei előtt” – írta a *Cumaniában* (10: 488.). Behatóan foglalkozott a moldvai csángó magyarok népi orvoslásával is. Az *Orvostörténeti Közleményekben* (1973) megjelent gyűjtése jelentős anyaggal egészíti ki Petrás Ince János (1877), Diószegi Vilmos (1960) és Kallós Zoltán (1966) eredményeit.

A frissen indult *Folklór Archívumban* először karcagi meséket, kisteleki mondákat kö-zölte (1973), később a bukovinai, moldvai, gyimesi magyarok hitvilágából hozott igen gaz-dag anyagot (1977, 1980, 1982, 1984), utóbbiak mindmáig meghatározó jelentőségűek az említett vidékről származó közlések között. Amint a moldvai magyarok körében végzett munkájáról írta: „A gyűjtés ideje tizenkét évet ölelt fel. Tizenkét olyan évet, amelyet a szí-*vemhez nagyon közelálló emberek közt, »a másik Magyarországon« töltöttem [...] amelyet sok*

gonddal, fáradsággal és anyagi ráfordítással járt, s amelyre mindig melegséggel gondolok.” (FA 1980, 8.)

Már 1973-tól írt a *Múzeumi Kurír*ba is, ahol 1981-ig szinte minden esztendőben jelentek meg írásai. Az említett folyóiratokon kívül már 1959-től publikált – 1965-ig Bácskai Bosnyák Sándor, Bácskai B. Sándor néven is – többek között az *Alföld*ben, a *Confessió*ban, a *Forrás*ban, a *Hitel*ben, a *Honismeret*ben, a *Jel-Kép*ben, a *Kharón*ban, a *Kultúra és Közösség*ben, a *Művészet*ben, a *Néprajzi Közlemények*ben, az *Országépítő*ben, a *Protestáns Szemle*ben, a *Vigiliá*ban. 1992–93-ban, a megegyező nevű Almássy téri klub tevékenységéhez kapcsolódóan, *Örökség* címmel kiadta a szájhagyomány folyóiratát, amelynek gyűjtője és szerkesztője is ő maga volt. Néprajzi gyűjtőtevékenységéért még 1981-ben *Sebestyén Gyula emlékérem*et adományozott neki a Magyar Néprajzi Társaság.

1987-ben az *Erősz a folklórban* című könyvben *Gyimesvölgyi hujjintásokat* közölt, de Ipolyi Arnold *Magyar mythológiájának* hasonló kiadásához is összeállította a név- és tárgymutatót. Barátja, Darabos Pál révén részt vett a Hamvas Béla halálának harmincadik évfordulójára kiadott kötetben (*A nevezetes névtelen*, 1999), három évvel később az *In memoriam Hamvas Béla* című könyvben szereplő interjúkat készítette el (2002). Foglalkozott az „égbe vivő út”-tal (1992, 1993, 2004), a magyar parasztság halálközeli élményeinek (1998) és az öregek önkéntes halálának kérdéskörével (1999), a lészpedi látóleány alakjával (2000). Különleges értéket képvisel a népi álmofejtésekben összeállított *Mit láték álmomban* című kötete (1999) éppúgy, mint a néphagyományban élő, a teremtéstől a világ végéig ívelő apokrif biblikus hagyományt bemutató *Magyar Biblia* (2001), vagy ezerszáz történeti mondát tartalmazó könyve, amelyet a honfoglalás emlékére rendezett sajtó alá (2001). 2006-ban jelent meg *Megcselekedtük... – 56-osok vallomásai és útmutatásai a jövő magyar nemzedéknek* című kötete, amelyben a magyar forradalomra vonatkozó, kiterjedt gyűjtéséből közölt beszélgetéseket. Utolsó éveiben, betegeskedve, néhány kisebb dolgot tett még közzé a *Kelet Kapuja* hasábjain (2018, 2019).

Bosnyák Sándor 2020. május 28-án, életének nyolcvanhatodik évében hunyt el.

Takács György

HÍREK

Apponyi Albert mellszobra Pécelen. A Pécelen működő Wass Albert Társaság kétszázéves tevékenységét mindaddig az író sírjáról származó, nekik adományozott emléklapok, a *Trianon 100* emléktábla avatása, hagyományörző, valamint kulturális, megemlékező rendezvények szervezése fémjelzi. Szent István ünnepén, 2020. augusztus 20-án a trianoni tárgyalódelegáció vezetőjének, Apponyi Albert grófnak a mellsobrát avatták fel. A szobrot Megyeri János szobrászművész, valamint Kelemen György műkökészítő mester alkotta meg.